

УДК 347.78:341.9

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2026.3/44>**Уткіна М. С.**<https://orcid.org/0000-0002-3801-3742>

Сумський державний університет

Малетова О. С.<https://orcid.org/0000-0002-2288-1393>

Сумський державний університет

БЕРНСЬКА КОНВЕНЦІЯ В ЕПОХУ ВІДКРИТОЇ НАУКИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ПОЛІТИКИ OPEN ACCESS¹

Стаття присвячена комплексному дослідженню суперечності між міжнародно-правовим режимом охорони авторського права, закріпленим у Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів 1886 року, та сучасною політикою відкритого доступу (Open Access) до наукових публікацій. Актуальність теми зумовлена стрімким поширенням руху Open Access у глобальному науковому просторі, зростаючою кількістю державних і наднаціональних мандатів Open Access, а також відсутністю узгодженого міжнародно-правового механізму, який би забезпечував справедливий баланс між виключними правами дослідників як авторів і публічним інтересом у вільному поширенні наукових знань.

У статті послідовно аналізуються ключові положення Бернської конвенції – принцип автоматичної охорони, мінімальний строк правової охорони, виключні майнові права автора, а також обмежений і вичерпний перелік допустимих винятків і обмежень – крізь призму їх сумісності з основними моделями Open Access: золотою, зеленою та діамантовою.

Окрему увагу приділено нормативному регулюванню Open Access у праві Європейського Союзу, зокрема контрактним вимогам програми Horizon Europe, закріпленим у статті 17 типової Грантової угоди (Model Grant Agreement), щодо публікацій, фінансованих із публічних коштів. Також – положенням Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС від 2019 року в частині наукового текст- і датамайнінгу (text and data mining).

Центральним питанням дослідження є те, чи здатні наявні механізми Бернської конвенції – насамперед тріступеневий тест як універсальний критерій допустимості обмежень авторського права – забезпечити достатню правову основу для запровадження мандатів Open Access без формального перегляду самої конвенції. Стаття також розглядає практику ліцензування за схемою Creative Commons як інструмент узгодження авторських прав із вимогами відкритості, оцінюючи її правову ефективність у міжнародному контексті.

На основі проведеного аналізу сформульовані висновки щодо системних прогалин чинного міжнародно-правового регулювання та перспектив адаптації законодавства України у сфері авторського права в контексті євроінтеграції та імплементації стандартів Європейського Союзу.

Ключові слова: Бернська конвенція, Open Access, авторське право, наукові публікації, міжнародне право інтелектуальної власності, тріступеневий тест, Creative Commons, Європейський Союз, євроінтеграція.

Постановка проблеми. Міжнародно-правовий режим охорони авторського права, що ґрунтується на положеннях Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів

1886 року [1], формувався в умовах принципово відмінної моделі наукової комунікації і не передбачав існування систематизованих механізмів публічного доступу до результатів інтелектуальної діяльності. Однак стрімка інституціоналізація політики Open Access на рівні міжнародних організацій, держав і наднаціональних утворень

¹ Робота виконана в рамках проєкту 101126485 – PIPRRRIBEUP – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH «Захист прав інтелектуальної власності дослідників та наукових установ в Україні: найкращі практики ЄС» (номер державної реєстрації 0124U000556)».

зумовила виникнення структурної суперечності між конвенційними зобов'язаннями держав-учасниць щодо забезпечення виключних прав авторів і контрактними вимогами відкритості наукових публікацій, фінансованих із публічних коштів, закріпленими, зокрема, у статті 17 типової Грантової угоди програми Горизонт Європа (Model Grant Agreement) [2].

Зазначена суперечність набуває особливої правової складності з огляду на те, що Бернська конвенція не передбачає спеціального режиму для наукових творів і обмежує можливість запровадження винятків з авторських прав жорсткими критеріями триступеневого тесту. Це ставить під сумнів правомірність мандатів Open Access в їх чинному вигляді та породжує невизначеність щодо юридичної сили ліцензій Creative Commons як інструменту узгодження конвенційних прав автора з вимогами відкритої науки.

Для України зазначена проблематика набуває додаткового виміру в контексті євроінтеграції, оскільки імплементація Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС від 2019 року (далі – Директива про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку) [3] відбувається за відсутності сформованої національної доктрини щодо меж обмеження авторських прав в інтересах наукового прогресу, що унеможливує системну адаптацію законодавства без попереднього вирішення зазначених міжнародно-правових колізій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика співвідношення міжнародно-правового режиму авторського права та політики відкритого доступу до наукових публікацій привертає дедалі більшу увагу в зарубіжній правовій доктрині, тоді як в українській науці вона залишається значною мірою недостатньо дослідженою саме в міжнародно-правовому вимірі. Фундаментальною працею у сфері міжнародного авторського права є монографія С. Рікетсона та Дж. К. Гінзбург. Автори здійснюють системний аналіз міжнародної системи охорони авторського права і суміжних прав, приділяючи особливу увагу Бернській конвенції як базовому джерелу міжнародного авторського права [4]. Поряд із цим вагоме значення має праця П. Голдштейна та П. Б. Хюгенхольца [5], у якій розглянуто основні принципи міжнародного авторського права, співвідношення Бернської конвенції, Угоди TRIPS та національних систем правової охорони.

Безпосередньо проблемі сумісності відкритого доступу з авторським правом присвячена стаття А. Естеве [6], яка дослідила авторсько-правові виклики, пов'язані з розвитком Open Access, зокрема політики відкритого доступу, законодавчі зміни у сфері авторського права та нові договірні моделі між видавцями й науковими установами. Суміжний концептуальний підхід представлено у праці К.Гайгера та Б. Юте [7], де авторське право розглядається крізь призму відкритої науки та права на дослідження.

Ширший контекст застосування триступеневого тесту розкриває стаття К. Гайгера, Д. Жервей та М. Сентлебена [8], у якій автори доводять, що триступеневий тест не слід розглядати виключно як обмежувальний механізм, а навпаки – за певних умов він може виконувати функцію гнучкого інструменту балансування між інтересами правовласників і суспільним інтересом у доступі до творів. Саме цей підхід має особливе значення для аналізу можливості адаптації Бернської конвенції до потреб відкритої науки без формального перегляду її положень.

В українській правовій доктрині зазначена проблематика висвітлюється переважно у практично-прикладному вимірі. Зокрема, Ю. Капіца та К. Шахбазян [9] аналізують особливості охорони прав інтелектуальної власності в умовах відкритої науки в ЄС та Україні, виявляючи невідповідність між обсягом прав користувачів у вітчизняній системі вільного використання та ліцензійними моделями відкритого доступу, прийнятими в ЄС. В іншому своєму доробку Ю. Капіца здійснив первинний аналіз Директиви 2019/790/ЄС з позицій українського правопорядку [10].

Проте, попри наявність зазначених напрацювань, комплексного міжнародно-правового дослідження сумісності Бернської конвенції з політикою Open Access, зокрема в контексті триступеневого тесту та євроінтеграційних зобов'язань України, в українській доктрині досі не проводилося. Саме це визначає наукову новизну та актуальність пропонуваного дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження міжнародно-правових суперечностей між режимом Бернської конвенції та політикою Open Access, зокрема в частині триступеневого тесту, ліцензування Creative Commons і вимог права ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 року [1] є одним із ключових міжнародно-правових актів у сфері авторського права. Її значення полягає не тільки в істо-

ричному закріпленні міжнародних стандартів авторсько-правової охорони, а й у формуванні базових принципів, які досі визначають архітектуру міжнародного авторського права. Саме Бернська конвенція закріпила ті правові орієнтири, без яких неможливо зрозуміти сучасний режим охорони наукових публікацій: принцип автоматичної охорони твору без виконання формальностей, принцип національного режиму, принцип незалежності охорони, мінімальний строк правової охорони, а також визнання за автором комплексу особистих немайнових і майнових прав [4; 5].

Універсальний характер Бернської конвенції, що обумовлює широту сфери її застосування, водночас є чинником, який породжує системні правові колізії в умовах трансформації моделей наукової комунікації. Конвенція не проводить змістовного розмежування між науковими та іншими літературними творами. Відповідно до статті 2 (1), поняття «літературні та художні твори» охоплює будь-яке виробництво у галузі літератури, науки і мистецтва, незалежно від способу чи форми його вираження [1]. Це означає, що наукові статті, монографії, препринти, матеріали конференцій та інші академічні тексти підпадають під повний режим конвенційної охорони.

Такий підхід забезпечує науковим творам міжнародно-правовий захист, однак не враховує їхньої особливої соціальної та інституційної природи. Наукова публікація зазвичай створюється не для прямого комерційного прибутку від продажу примірників, а для поширення результатів дослідження, участі в академічній дискусії, підтвердження наукової репутації та подальшого розвитку знань. Крім того, значна частина сучасних наукових досліджень фінансується з публічних коштів, здійснюється в межах трудових або грантових відносин і спрямована на користь ширшої наукової спільноти. Проте Бернська конвенція не містить спеціального режиму для наукових творів і не встановлює окремих правил для публікацій, створених за публічного фінансування. Саме ця відсутність спеціального режиму породжує структурне нормативне напруження між класичною моделлю авторського права та сучасною політикою відкритого доступу. Open Access виходить із ідеї, що результати наукових досліджень, особливо профінансованих із публічних коштів, мають бути доступними для читання, поширення та повторного використання без надмірних фінансових, технічних або правових бар'єрів [11]. Натомість Бернська конвенція побудована навколо виключних прав автора або іншого правовласника, які

дозволяють контролювати відтворення, переклад, розповсюдження, публічне повідомлення та інші способи використання твору, що об'єктивно обмежує можливості вільного поширення наукового знання без згоди правовласника [1; 4; 5].

Цифрове середовище суттєво ускладнює правову кваліфікацію дій, пов'язаних із забезпеченням відкритого доступу до наукових публікацій. Розміщення статті в інституційному репозитарії або на платформі відкритого доступу є юридично комплексною дією, що поєднує відтворення твору, його зберігання на сервері, індексацію, доведення до загального відома та надання можливості повторного використання – кожна з яких окремо підпадає під режим виключних прав автора, гарантованих Бернською конвенцією. Відповідно, Open Access постає не як суто організаційне або етичне явище, а як самостійна міжнародно-правова проблема, що потребує системного аналізу в категоріях допустимих обмежень авторського права.

Ключовим інструментом, через який Бернська конвенція допускає обмеження виключних прав, є триступеневий тест, закріплений у статті 9 (2). Відповідно до цього положення, держави-учасниці можуть дозволяти відтворення творів лише у певних особливих випадках, за умови, що таке відтворення не завдає шкоди нормальній експлуатації твору і не заподіює невинуватої шкоди законним інтересам автора [1]. Надалі стаття 13 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі – Угоди TRIPS) поширила логіку триступеневого тесту на обмеження та винятки щодо виключних прав загалом, а не лише на право відтворення [12].

У контексті відкритого доступу триступеневий тест має подвійне значення. З одного боку, він обмежує свободу держав у запровадженні широких законодавчих винятків на користь відкритої науки. Держава не може просто дозволити необмежене вільне використання всіх наукових публікацій без згоди автора чи правовласника, оскільки це може поставити під сумнів відповідність такої норми другому та третьому елементам тесту. З іншого боку, триступеневий тест не повинен тлумачитися як абсолютна перешкода для політики Open Access. У сучасній доктрині дедалі частіше обґрунтовується підхід, згідно з яким тест має застосовуватися як інструмент балансування між приватними інтересами правовласників і публічним інтересом у доступі до знань, освіти й наукового прогресу [8].

Особливе значення має справа *United States – Section 110(5) of the US Copyright Act* [13], у якій

панель СОР застосовувала триступеневий тест відповідно до статті 13 Угоди TRIPS. Це рішення часто розглядається як приклад відносно вузького підходу до оцінки допустимості винятків з авторського права, що може ускладнювати обґрунтування широких винятків на користь відкритого доступу. Водночас К. Гайгер, Д. Жервей та М. Сентлебен обґрунтовують, що тест не слід зводити до механічного захисту економічних інтересів правовласника. На їхню думку, його гнучкість дозволяє враховувати також фундаментальні публічні інтереси, включно з інтересами науки, освіти та доступу до інформації [8].

З урахуванням цього, постає ключове питання – чи може мандат відкритого доступу до публікацій, створених за публічні кошти, вважатися «певним особливим випадком» у розумінні першого елементу триступеневого тесту. Якщо такий мандат стосується чітко визначеної категорії творів – наприклад, рецензованих наукових публікацій, створених у межах конкретного грантового фінансування, – його легше обґрунтувати як спеціальний випадок. Однак якщо він фактично охоплює надто широке коло творів або дозволяє необмежене повторне використання без урахування прав автора, видавця чи іншого правовласника, його відповідність триступеневому тесту може бути поставлена під сумнів.

Сучасна політика Open Access реалізується через кілька основних моделей, кожна з яких по-різному взаємодіє з міжнародним режимом авторського права. Золота модель передбачає публікацію статті безпосередньо у журналі відкритого доступу. У правовому сенсі вона зазвичай є найменш конфліктною, якщо автор або правовласник надає відкриту ліцензію, наприклад Creative Commons. Водночас золота модель часто супроводжується оплатою article processing charge, що може створювати нерівність між дослідниками, установами та державами з різним рівнем фінансового забезпечення [6].

Зелена модель полягає у самоархівуванні авторської версії, препринту або прийнятого рукопису в інституційному чи тематичному репозитарії. Саме ця модель найчастіше породжує складні авторсько-правові питання, оскільки розміщення постпринту у відкритому доступі може зачіпати право на відтворення та доведення твору до загального відома. Якщо автор передав виключні майнові права видавцю, подальше самоархівування може суперечити умовам видавничого договору [4]. Тому конфлікт у зеленій моделі виникає не стільки між Open Access і Бернською

конвенцією як такою, скільки між політикою відкритого доступу, договірною практикою академічних видавців і фактичним обсягом прав, які автор зберіг після публікації. Утім, саме Бернська конвенція створює правову основу для виключних прав, які видавці отримують за договором від авторів, – отже, конвенційний режим є первинною передумовою цього конфлікту, навіть якщо він проявляється на договірному рівні.

Діамантова модель Open Access передбачає безоплатний доступ для читачів і відсутність плати за публікацію для авторів. Вона найбільше відповідає ідеї науки як публічного блага, однак її сталість залежить від інституційного, державного або грантового фінансування. З правової точки зору діамантова модель також потребує чітких ліцензійних умов, оскільки сам факт відкритого доступу до тексту не означає автоматичного дозволу на його переклад, адаптацію, комерційне використання або включення до цифрових баз даних, що знову повертає до питання сумісності з конвенційним режимом виключних прав.

Саме тому ключову роль у політиці Open Access відіграють ліцензії Creative Commons. Їхня правова природа полягає не у скасуванні авторського права, а у використанні авторського права як підстави для надання публічного дозволу на певні способи використання твору. Іншими словами, Creative Commons функціонує всередині авторсько-правової системи, тобто автор або правовласник зберігає виключні права на твір, однак заздалегідь надає невиключний публічний дозвіл на його використання третіми особами на визначених умовах [14]. У цьому аспекті ліцензії Creative Commons загалом узгоджуються з Бернською конвенцією, оскільки Конвенція не обмежує право автора добровільно дозволяти широке використання свого твору.

Водночас застосування Creative Commons у межах мандатів відкритого доступу не є повністю безпроблемним. По-перше, автор може надати відкриту ліцензію лише тоді, коли він має достатній обсяг майнових прав. Якщо виключні права вже передані видавцю, самостійне ліцензування твору на умовах CC BY може бути юридично неможливим. По-друге, коли суб'єкт фінансування вимагає публікації за ліцензією CC BY як умову грантового фінансування, добровільний ліцензійний механізм набуває характеру обов'язкової контрактної умови. Це не робить таку вимогу автоматично неправомірною, але ставить питання про межі автономії волі автора у сфері розпорядження майновими правами [15].

Найбільш розвинений регіональний підхід до поєднання авторського права, відкритої науки та цифрового дослідження сформувався у праві ЄС. Директива про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку [3] є важливим інструментом адаптації авторського права до цифрового середовища. Особливе значення для відкритої науки мають її статті 3 і 4, присвячені text and data mining. Стаття 3 передбачає обов'язковий виняток для відтворення та вилучення даних, що здійснюються дослідницькими організаціями та установами культурної спадщини для цілей наукових досліджень за умови правомірного доступу до відповідних матеріалів. Стаття 4 встановлює ширший виняток для text and data mining, однак дозволяє правласникам зарезервувати свої права, тобто фактично застосувати механізм opt-out [3].

Важливо, що статтю 3 зазначеної Директиви не варто спрощено описувати як виняток лише для «некомерційної мети». Її логіка складніша, оскільки вона пов'язана зі статусом дослідницьких організацій, установ культурної спадщини, правомірним доступом до матеріалів і цілями наукового дослідження. Це має принципове значення, оскільки сучасна наука дедалі частіше передбачає не лише читання публікацій людиною, а й автоматизований аналіз великих масивів текстів і даних. Такий аналіз може потребувати створення копій, вилучення інформації, індексації та машинного опрацювання, тобто дій, які формально можуть зачіпати авторські права.

К. Гайгер, Дж. Фрозіо та О. Буласнко звертають увагу на те, що статті 3 і 4 Директиви є важливим кроком у напрямі правового визнання text and data mining, однак остаточна редакція Директиви залишає низку обмежень щодо кола бенефіціарів, технічних умов використання та можливості правласників обмежувати застосування загального винятку [16]. Таким чином, навіть право ЄС, яке є значно більш сучасним порівняно з Бернською конвенцією, не повністю вирішує проблему доступу до наукових ресурсів у цифровому середовищі.

Паралельно з Директивою важливу роль відіграє програма Horizon Europe. Її значення полягає в тому, що вона реалізує Open Access не через загальний законодавчий виняток з авторського права, а через контрактні зобов'язання бенефіціарів грантового фінансування. У межах Horizon Europe відкритий доступ до рецензованих наукових публікацій є обов'язковою умовою у разі публікації результатів. При цьому відповідні вимоги пов'язані зі статтею 17 Model Grant

Agreement та деталізуються в Annex 5, який встановлює додаткові зобов'язання щодо відкритої науки [2; 15].

За правилами Horizon Europe бенефіціари мають забезпечити відкритий доступ до рецензованих наукових публікацій, зокрема шляхом депонування машинозчитуваної електронної копії опублікованої версії або фінального рецензованого рукопису в надійному репозитарії. Для журнальних статей використання ліцензії CC BY або еквівалентної ліцензії є ключовим елементом цього режиму [15]. Водночас важливо підкреслити, що Horizon Europe не встановлює загального обов'язку публікувати всі результати дослідження. Йдеться про те, що якщо результати публікуються, вони мають відповідати вимогам відкритого доступу.

З міжнародно-правової точки зору така модель є цікавою, оскільки вона не скасовує авторське право і не запроваджує загальний примусовий виняток. Натомість вона спирається на попередньо прийняті контрактні умови грантового фінансування. Учасник проєкту, погоджуючись із правилами фінансування, приймає також вимоги щодо відкритого доступу. Це дозволяє частково мінімізувати ризик прямої несумісності з Бернською конвенцією, хоча водночас актуалізує питання про реальну свободу автора у виборі способу публікації результатів.

Для України ця проблематика має особливе значення у зв'язку з євроінтеграційними зобов'язаннями, реформуванням законодавства про авторське право та необхідністю інтеграції до Європейського дослідницького простору. Положення Закону України «Про авторське право і суміжні права» [17] суттєво оновили національний режим авторсько-правової охорони, однак питання відкритої науки, відкритого доступу, rights retention, secondary publication right і text and data mining залишаються недостатньо врегульованими. Особливої уваги потребує питання імплементації підходів статей 3 і 4 Директиви щодо автоматизованого аналізу текстів і даних у наукових цілях. Для сучасної науки автоматизований аналіз текстів і даних є не допоміжним, а одним із базових інструментів дослідження, оскільки дозволяє опрацьовувати великі масиви наукових публікацій, баз даних, цифрових архівів та інших інформаційних ресурсів. Однак без чітко визначеного правового винятку такі дії можуть формально зачіпати виключні права автора або іншого правласника, зокрема право на відтворення, збереження копій, вилучення інформації та подальше

машинне опрацювання творів. Саме тому чинне українське законодавство містить окремі елементи регулювання text and data mining, однак вони не формують цілісного режиму, співмірного з підходами статей 3 і 4 Директиви. Через це фрагментарність регулювання text and data mining в українському праві створює правову невизначеність для університетів, наукових установ, дослідників, цифрових бібліотек і репозитаріїв.

Окремого нормативного осмислення потребує також механізм rights retention, тобто збереження автором достатнього обсягу майнових прав для подальшого розміщення наукової публікації у відкритому доступі. Для України це питання є особливо актуальним, оскільки на практиці автори часто передають видавцям майнові права або погоджуються з умовами публікації, не завжди усвідомлюючи, чи зберігають вони право розміщувати прийнятий рукопис у репозитарії університету або наукової установи. Запровадження інституційних політик rights retention могло б дозволити дослідникам виконувати вимоги відкритого доступу без порушення видавничих договорів і без втрати контролю над власними науковими результатами.

У практичному вимірі українське законодавство потребує не лише загального декларування підтримки відкритої науки, а й створення конкретних правових механізмів її реалізації. До таких механізмів можна віднести: законодавче визнання та деталізацію режиму відкритих ліцензій, зокрема Creative Commons; закріплення можливості депонування наукових публікацій у відкри-

тих репозитаріях; визначення правового статусу препринтів, постпринтів і фінальних опублікованих версій статей; запровадження винятків для text and data mining; а також розроблення типових договірних положень для наукових журналів, університетів і грантодавців.

Висновки. На підставі проведеного дослідження, констатуємо, що Бернська конвенція забезпечує фундаментальні гарантії охорони наукових творів, однак не враховує специфіку сучасної наукової комунікації, зокрема публічного фінансування досліджень, цифрового поширення результатів і потреби у відкритому доступі до знань. Триступеневий тест залишається ключовим критерієм допустимості обмежень авторського права, проте його застосування до мандатів відкритого доступу потребує гнучкого тлумачення з урахуванням публічного інтересу в розвитку науки та доступі до знань. Ліцензії Creative Commons можуть ефективно узгоджувати авторське право з вимогами Open Access, але лише за умови, що автор зберігає достатній обсяг майнових прав. Право ЄС, зокрема Директива і вимоги Horizon Europe, демонструє більш сучасну модель поєднання авторського права та відкритої науки. Для України актуальним є формування цілісної політики відкритої науки, що має включати розвиток відкритих ліцензій, інституційних репозитаріїв, механізмів rights retention, права вторинної публікації та винятків для text and data mining. Перспективним є не перегляд Бернської конвенції, а її динамічне тлумачення та адаптація національного законодавства до стандартів ЄС.

Список літератури:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24 липня 1971 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення 11 квітня 2026 р.).
2. European Commission. Horizon Europe Model Grant Agreement. Version 1.0. Publications Office of the European Union, 2021. Art. 17. URL: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/agr-contr/unit-mga_he_v1.0_en.pdf (дата звернення 11 квітня 2026 р.).
3. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС від 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text (дата звернення 12 квітня 2026 р.).
4. Ricketson S., Ginsburg J. C. *International Copyright and Neighbouring Rights: The Berne Convention and Beyond*. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press, 2022. 3 vols.
5. Goldstein P., Hugenholtz P. B. *International Copyright: Principles, Law, and Practice*. 4th ed. Oxford : Oxford University Press, 2019.
6. Esteve A. Copyright and Open Access to Scientific Publishing. *IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law*. 2024. Vol. 55. P. 901-926. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40319-024-01479-z>
7. Geiger C., Justin Jütte B. 8: Copyright, the Right to Research and Open Science: About Time to Connect the Sots. *In A Research Agenda for EU Copyright Law*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781803927329.00016>

8. Geiger C., Gervais D. J., Senftleben M. The Three-Step Test Revisited: How to Use the Test's Flexibility in National Copyright Law. *American University International Law Review*. 2014. Vol. 29, № 3. P. 581–626.
9. Капіца Ю., К. Шахбазян. Відкрита наука та інтелектуальна власність. *Інформація і право*. 2023. № 2 (45). С. 73-87.
10. Капіца Ю. Директива 2019/790/ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку та питання адаптації законодавства України. *Інформація і право*. 2019. № 3 (30). [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2019.3\(30\).194800](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2019.3(30).194800)
11. Budapest Open Access Initiative : Declaration. 2002. URL: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/> (дата звернення 14 квітня 2026 р.).
12. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15 квітня 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення 15 квітня 2026 р.).
13. WTO Panel Report. *United States – Section 110(5) of US Copyright Act*. WT/DS160/R. 15 June 2000. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds160_e.htm (дата звернення 15 квітня 2026 р.).
14. Creative Commons Attribution 4.0 International Public License. URL: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode> (дата звернення 17 квітня 2026 р.).
15. Open Access obligations in Horizon Europe: what are CC BY licences? European IP Helpdesk. 2021. URL: https://intellectual-property-helpdesk.ec.europa.eu/news-events/news/open-access-obligations-horizon-europe-what-are-cc-licences-2021-11-15_en (дата звернення 17 квітня 2026 р.).
16. Geiger C., Frosio G., Bulayenko O. Text and Data Mining: Articles 3 and 4 of the Directive 2019/790/EU. *Centre for International Intellectual Property Studies Research Paper*. 2019. № 2019-08.
17. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022 р. № 2811-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення 17 квітня 2026 р.).

Utkina M. S., Maletova O. S. THE BERNE CONVENTION IN THE ERA OF OPEN SCIENCE: INTERNATIONAL LEGAL CHALLENGES OF OPEN ACCESS POLICY

This article offers a comprehensive examination of the tension between the international copyright protection regime established by the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works of 1886 and contemporary Open Access policies governing scientific publications. The relevance of the topic is underscored by the rapid global expansion of the Open Access movement, the growing number of national and supranational Open Access mandates, and the absence of a coherent international legal mechanism capable of equitably balancing authors' exclusive rights with the public interest in the free dissemination of scientific knowledge. The article systematically analyses the core provisions of the Berne Convention – including the principle of automatic protection, minimum terms of protection, authors' exclusive economic rights, and the limited and exhaustive list of permissible exceptions and limitations – in light of their compatibility with the principal Open Access models: gold, green, and diamond. Particular attention is given to the normative regulation of Open Access within European Union law, specifically the contractual requirements of the Horizon Europe programme concerning publications funded from public resources, as laid down in Article 17 of the Model Grant Agreement. Also – the provisions of The Directive on Copyright in the Digital Single Market (EU 2019/790) as they relate to text and data mining for scientific purposes. The central question addressed is whether existing Berne Convention mechanisms – most notably the three-step test as the universal standard for permissible copyright limitations – can furnish an adequate legal foundation for open access mandates without formal revision of the Convention itself. The article further examines Creative Commons licensing as a practical instrument for reconciling copyright with openness requirements, assessing its legal effectiveness in the international context. On the basis of this analysis, conclusions are drawn regarding systemic gaps in the existing international legal framework and the prospects for adapting Ukrainian copyright legislation in the context of European integration and the implementation of EU standards.

Keywords: Berne Convention, Open Access, copyright, scientific publications, international intellectual property law, three-step test, Creative Commons, European Union, European integration.

Дата першого надходження статті до видання: 24.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026